

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra HAANDBOG I VERDENSHISTORIEN. Nyaarstiden

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 669.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-grundtvig07val-shoot-idm140245212996832/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Det Syttende Aarhundrede

Historien disse Stormænd, der Alle, ved Siden ad Cromwell, udsprang af lav Herkomst, skyede Stats-Kirken og udviklede sig gennem den voldsomme Giering, thi hele dette Kæmpekuld, med Hambden og Cromwell i Spidsen, vidner høit, at hvor ikke i det mindste Gudsdyrkelsen er fri, og Adgangen til de høieste Stillinge aaben for de Dygtigste fra alle Sider, der vil de store Kræfter næsten nødvendig begynde med at sprænge det Bestaaende, og har dog sjelden eller aldrig enten Rolighed eller Klarhed nok til at skabe en ny Tingenes Orden, hvorunder Alle kan finde den Frihed, de fattedes. Cromwell, som saabenbar af alle Oprørerne var den Roligste og Klarest, beskyttede saaledes vel i en vis Grad Gudsdyrkelsens Frihed (*The liberty of worship*), og betjende sig naturligviis i alle Retninger af de dygtigste Redskaber, han kunde finde, men den falske Grund, hvorpaa hans Høisæde hvilede, og den falske Stilling, hvori han stod baade til Folket i det Hele og til sit eget Parti, gjorde ham det dog umueligt at grunde noget Varigt, og vilde sagtens, om han havde levet længer, gjort ham til en grusom Tyran. Han tilegnede sig nemlig ikke blot hele den Kongelige Myndighed, han havde paataget sig at afskaffe, men stræbde selv efter at faae Konge-Navn og giøre Thronen arvelig i sin Æt, hvorved han snart fik alle Stemmer imod sig, baade deres, der havde raset for Kongedømmets Afskaffelse, og deres, der havde kæmpet for det og Arve-Retten, og Georg Monk (1608—70), som havde tjent baade Kongen og Cromwell, fandt, efter Olivers Død (1659), ingen Vanskelighed i at sætte den ulykkelige Carl Stuarts Søn og Navn paa Thronen. Olivers ældste Søn, Richard, som uden al Dygtighed var udnævnt til hans Eftermand, aftakkede nemlig strax uden Modstand, og selv hans anden Søn, Henrik, med større Evner, trak sig tilbage i Stilhed for Skroget (*the rump*) af det »lange Parlament,« som ellers kun til Latter prøvede paa at opvække den i Fødselen kvalte Republik fra de Døde, og Ingen af Cromwells Redskaber, hverken de skarpe, som Krigsmændene Lambert og Ludlow, eller de fine, som Statsmændene Whitelocke og Thurløe, duede til selv at spille Mester *).

I Mai Maaned 1660 holdt da Carl den Anden, under stor Jubel, sit Indtog i London; den Biskoppeelige Kirke, Overhuset og alle de gamle Indretninger reiste sig paany,

*) Borgerkrigens Historie af Clarendon og Cromwells af Villemain i Slutningen.

Det Syttende Aarhundrede

Intet af alle de store Spørgsmaal, som havde sat Himmel og Jord i Bevægelse, blev afgjort, men Alt neddysses, og de tyve Aars kæmpemæssige Gjæring synes at forsvinde som en urolig Drøm, man vel har ondt ved at glemme, men gruer dog blot ved Tanken om. Eftertiden har imidlertid viist, at lignede end det Hele en Nattevandring i Søvn, saa var det dog ingen Drøm, men en virkelig stor Begivenhed, en Døds-Kamp, hvori Friheden seirede, skøndt den fandt sig for svag til i den næste Menneske-Alder at give ordenlige Livstegn; thi istedenfor at i hele det øvrige Europa Spydstage-Retten, Aands-Trældommen og Ensformigheden, ved det Syttende Aarhundredes Slutning naaede sin høieste Spidse, seer vi, at netop da tilkæmpede Folke-Aanden i Engeland sig en fri Virksomhed i alle Retninger, som vel havde mange Brøst, men havde dog, siden Grækenlands gyldne Tider, aldrig seet sin Mage. Lægger vi nu hertil, at al den kirkelige og borgerlige Frihed, som det øvrige Europa enten allerede nyder eller er dog paa Vei til at vinde, sjensynlig er udsprunget af den levende Vexel-Virkning med Engeland i det attende og nittende Aarhundrede, da maa Verdens-Historien vel kalde det Engelske Ustyr et nødvendigt Onde, hvorved Nordens Kampaaand gjennembrød den Chinesiske Mur, der truede med at afskjære Banen for det store Levnetsløb. Som ved et Trylleslag blev Engeland under Cromwell Havets Herskerinde og Lovgiverske i den store Verden, og Tiden har viist, at dertil var Storbritannien født og baaret, men Tiden var endnu ikke kommet til mere end et stort Forsvar, og Kampen med de selvraadige Stuarter var kun forspillet til den Olympiske Strid, som Engeland skulde føre med Tyranniet i sin Jette-Skikkelse under Ludvig den Fjortende, Robespierre og Napoleon!

Betrager vi nu Europa efter Cromwells Død, da synes Alt at bentyde paa en Ligevægt, der lovede, om ikke Andet, saa dog Rolighed, med mindre Tyrken, som netop ved den Westphalske Freds-Tid begyndte at rase paa ny, skulde benytte Christenhedens Mathed til at knuse den.

Spanien paa begge Sider af Verdenshavet, som i den Westphalske Fred maatte erkiende Hollands Uafhængighed, havde under Philip den tredje og fjerde saa aldeles tabt det Frygtelige for andre Magter, at selv Portugal rev sig løs (1640), fordrev Spanierne paa otte Dage, og bekrigedes siden kun forgjæves i otte og tyve Aar.

Den Tydske Linie af det Østerrigske Huus, som med